

DORPATS UNIVERSITET

NÅGRA MINNEN, AKTUALISERADE AV KRIGET I BALTICUM

Av professor BIRGER NERMAN, Stockholm

TIDEN går fort. Redan ha mera än tjugu år förflutit sedan den dag, då jag tillträdde min tjänst som professor vid Dorpats universitet. Sedan dess har mycket hänt därute, och många öden — i stor utsträckning grymma — ha drabbat dem, som då arbetade som lärare eller elever vid den estniska högskolan. Åtskilliga ha gått hädan, innan det nya världskriget bröt ut, andra ha gått under eller tills vidare förts undan av detta krigs stormar. Så ter sig tiden för c:a 20 år sedan redan som ett avslutat skede, och en skildring av de dåtida förhållandena kan äga sitt intresse ur historisk synpunkt. Det är några spridda drag ur det akademiska livet i Dorpat från denna tid, som jag här skall försöka giva.

* * *

Dorpats universitet har genomgått många skiften.

Grundat av Gustaf II Adolf år 1632, syntes det börja under lyckliga auspici. Den store konungen ville liksom för Uppsala universitet trygga den nya akademiens existens genom en större donation av gods. Den första uppsättningen av professorer var efter tidens förhållanden god; bl. a. ditkallades flera framstående utlänningar. Antalet studerande — ungefär hälften svenskar eller finländare — var ej heller efter tidens förhållanden litet. Men fortsättningen kom ej att motsvara förväntningarna. Delvis hade detta naturligtvis sin orsak i de ekonomiskt svåra tiderna under och efter det trettioåriga kriget. Men den viktigaste orsaken var, att Kristina förpantade Dorpatuniversitetets gods; därmed råkade akademien i ekonomisk misär. Då Dorpat år 1656 för någon tid erövrades av ryssarna, skingrades till stor del dess lärarekår, och efter några års tynande tillvaro i Reval upphörde akademiens verksamhet.

Den medeltida domen i Dorpat, sedan början av 1800-talet delvis apterad till universitetsbibliotek.

År 1690 återupprättade emellertid Karl XI Dorpats akademi. Uppsättningen av professorer kom nu att i motsats mot tidigare övervägande bestå av svenskar, medan de svenskspråkiga studenterna nu voro i minoritet. Men även denna gång blev blomstringen icke långvarig. År 1699, strax före utbrottet av det stora nordiska kriget, flyttades universitetet till Pärnau, som låg mindre farligt till och närmare moderlandet. Här fortsatte verksamheten till år 1710, då Sveriges nederlag och nöd definitivt stängde universitetets portar. Ett i många avseenden viktigt kulturarbete, hedrande för vår storhetstids mäktiga förmåga av initiativ på kulturlivets område och betydelsefullt både för Sverige självt och framför allt för befolkningen i de ostbaltiska områdena, hade därmed fått sin avslutning.

Det dröjde nu länge, innan Dorpats universitet åter väcktes till liv. Ryssarna, till vilka Sverige år 1721 avträtt sina Östersjöprovinser, synas länge icke haft något intresse för upplivandet av den gamla högskolan. Det var först Alexander I, som år 1802 återupplivade Gustaf II Adolfs skapelse.

1800-talet blev en storhetstid för Dorpats universitet. Detta fick snart rykte som en av Rysslands främsta högskolor, och en rad lysande forskare återfinnas bland de dåtida vetenskapsmännen. I stort var det en tysk högskola; tidens bildade klass i Ostbalticum,

från vilket universitetets lärjungar främst rekryterades, var nästan helt tyskspråkig. Det kan förtjäna nämnas, att två framstående svenska naturvetenskapsmän, Oscar Backlund (sedermera verkligt ryskt statsråd, excellens och chef för observatoriet i Pulkova) och Anders Lindstedt (sedermera professor i matematik och teoretisk mekanik och rektor vid Tekniska Högskolan i Stockholm och slutligen president i försäkringsrådet) tjänstgjorde som akademiska lärare i Dorpat, bägge som observatorer i astronomi (1876—1879, resp. 1879—1883), den senare även som professor i använd matematik (1883—1886).

Från och med år 1893 inträder på sätt och vis en nedgång för Dorpats universitet. Nämda år utfärdade Alexander III en ukas, som påbjöd, att undervisningen skulle ske på ryska språket. Detta hade till följd, att ej längre framstående utlänningar stodo att förvärva för universitetet.

Men svårare tider skulle snart stunda. Det var världskriget, som bragte dem med sig. Ryssarna fruktade en tysk ockupation av Östersjöprovinserna, och därför beslöts, att all viktigare statsegendom skulle flyttas därifrån till det inre av Ryssland. Dorpatuniversitetets stora samlingar av böcker — c:a 400,000 band — instrument m. m. evakuerades till staden Voronesj nära övre Don i mellersta Ryssland, och icke mobiliserade lärare och studenter fördes dit. Det var under några år tyst och stilla i de gamla universitetsinstitutionerna i Dorpat. Under år 1917 föll så det gamla ryska kejsardömet sönder, och som ett av resultaten framgick den fria estniska republiken (proklamerad den 24 febr. 1918). Men redan i januari 1918 hade den tyska ockupationen begynt. Tyskarna återupprättade Dorpats universitet i sträng tysk anda, en rad tyska professorer utnämndes, och undervisningen sattes i gång med tyska som obligatoriskt språk. Men det tyska universitetet hann endast verka 1 termin. Det tyska sammanbrottet följde i november 1918, ockupationstrupperna måste dragas tillbaka, och universitetet stängdes åter.

Med brinnande iver tog den nya estniska staten itu med att återupprätta Dorpats (estn. Tartu) universitet, och redan på hösten 1919 kunde det åter öppna sina portar, sedan den i juni samma år uppdykande tyske generalen von der Goltz med sin armé drivits tillbaka, men innan ännu fred slutits med Sovjetunionen, vars trupper sedan slutet av 1918 till in i februari 1919 behärskat landet.

Det var klart, att den estniska staten icke skulle kunna med inhemska krafter besätta alla lärostolar vid det reorganiserade uni-

versitetet. De flesta av lärarna från den tyska tiden voro tyskalter, ryssar eller rikstyskar, och nästan alla av dem voro försvunna från Estland. Man tog vad man ägde av någorlunda kompetenta krafter ifrån det egna landet, men icke hälften av lärostolarna kunde besättas på detta vis. Man måste därför i stor utsträckning inkalla lärare från andra länder — i vissa fall anslogos lärostolarna till ansökan lediga för forskare från olika länder. Den första uppsättningen av lärare blev därför en verklig internationell samling.

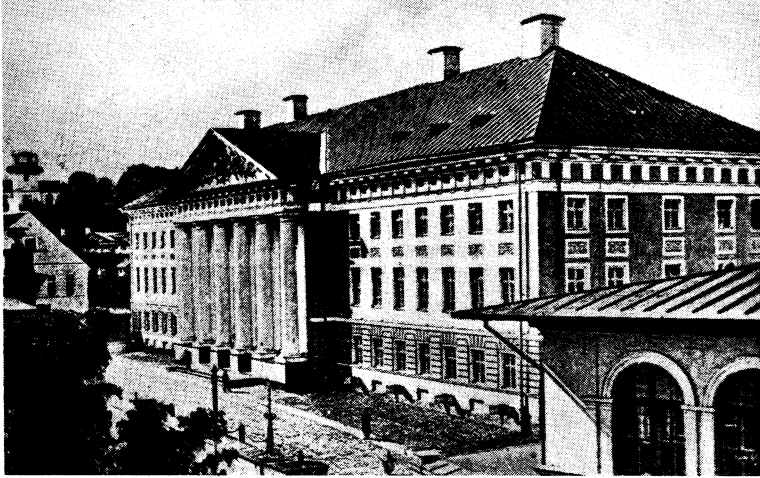
Även några svenska vetenskapsmän förvärvades. Redan till den första uppsättningen 1919 hörde professorerna i latinsk filologi Johan Bergman och straffrätt Andreas Bjerre, den förre verksam i Dorpat t. o. m. 1922, den senare till 1925, då han avled. År 1921 utnämndes Helge Kjellin till professor i konsthistoria och stannade där till 1924.

Vid Dorpatuniversitetets reorganisation hade nyupprättats en professur i estnisk och nordisk arkeologi, till vars förste innehavare år 1920 kallades den internationellt berömde finländske arkeologen A. M. Tallgren. År 1923 avgick Tallgren (han blev samma år den förste innehavaren av den nyinrättade arkeologiprofessuren vid Helsingfors universitet), och till hans efterträdare kallades undertecknad. Jag stannade i Dorpat läsåren 1923—1925; arbeten i Sverige och Väst-Europa gjorde, att jag icke längre såg mig i tillfälle att verka i Dorpat.

* * *

Jag glömmer icke, vilket intryck det gjorde, när plötsligt den gamla universitetsbyggnaden framträdde, då jag en september-natt 1923 anlant till Dorpat och vid stationen placerat mig i en av dessa små typiska droskor, som äro ett arv från den ryska tiden. Byggnaden, som tillkom åren 1803—1806, är säkerligen Nord-Europas vackraste universitetshus.¹ Uppförd i nyantik med sex väldiga vita kolonner, gör den ett imponerande intryck; särskilt i halvdunkel är detta utomordentligt. Vi stannade vid en större byggnad därbredvid, det hus där jag skulle bo, ett litet palats, som en baltisk baron låtit uppföra åt sig, men som nu efter hans flykt från landet tagits i bruk för allehanda ändamål.

¹ Under de nuvarande ockupationerna ha några av de i denna uppsats nämnda byggnaderna helt förstörts, andra — t. ex. universitetshuset — skadats.

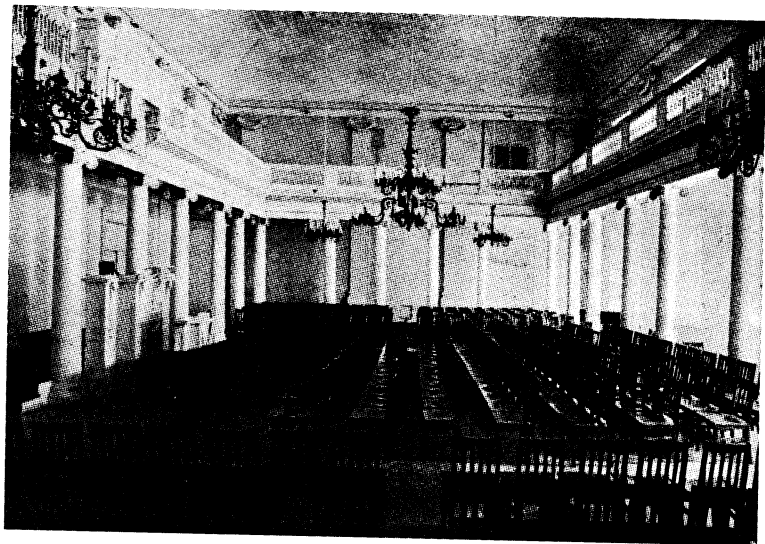
Universitetshuset.

Sedan jag påföljande dag gjort min uppvaktning för universitetets myndigheter, var jag redo att orientera mig i staden.

Dorpat hade då ett innevånareantal av omkring 60,000 personer. Senare steg antalet, men har nu säkerligen åter sjunkit. Staden företer rätt stora likheter med Uppsala. Liksom Uppsala ligger den i en bördig trakt, som dock är mera kuperad än Uppsalaslätten. Liksom Uppsala genomflytes den av en flod, Embach, som dock är flera gånger så bred som Fyris och segelbar långt ovanför Dorpat. Liksom Slottsbacken höjer sig över Uppsala, höjer sig över Dorpat på södra sidan floden Dombacken, så benämnd efter ruinerna av en stor medeltida katedral.

Den gamla staden låg på sluttningarna av åsen ned mot Embach inom en halvkretsformig vallgrav, som grävts igenom åsen. Denna vallgrav är en anläggning från den svenska tiden.

Domruinen utgör ett av de mycket få gamla minnesmärken, som finnas i Dorpat. Av sådana är f. ö. huvudsakligen att nämna den nära universitetshuset belägna medeltida Johanneskyrkan. Från det svenska universitetet existera inga byggnader i behåll ovan jord. Man vet emellertid, att det haft sin plats strax nordost om den nuvarande byggnaden, och säkerligen gömma sig här ännu rester efter grundmurarna till den svenska akademien. Att så få äldre byggnader finnas kvar, beror på, att under andra hälften av 1700-talet en förödande eldsvåda gick över staden och praktiskt taget ödelade densamma. Frånsett de ovannämnda kyrkorna,

Universitetets aula.

härstamma de äldsta delarna av Dorpat från slutet av 1700-talet och tiden omkring åt 1800.

Från sistnämnda tid härrör, som nämnt, universitetshuset. Det är beläget några kvarter ovanför Embach omedelbart nedanför Dombacken. Tyvärr ligger det icke fritt, endast något innanför gatulinjen. De omgivande kvarteren äro emellertid till stor del från samma tid som universitetsbyggnaden, varför intrycket blir ganska enhetligt. Det är ju klart, att det vackra universitetshuset nu måste vara ganska omodernt. På nedersta botten löper en trång, mörk korridor tvärs igenom på längden. Aulan är jämförelsevis liten, men med sitt mot väggarna med hålkälar neddragna tak och sina av pelare uppburna runtgående läktare gör den ett ytterst förnämligt intryck, något av ett furstepalats' samlings-sal. Av universitetets övriga salar må omtalas konsistorie-salen. Jag nämner den därför, att dess förnämsta väggprydnad under frihetstiden — huruvida den är kvar ännu, vet jag icke — utgör ett porträtt av Gustaf II Adolf, en kopia av en bild i olja, som antages ha utförts av livländaren Jakob Elbfas och som nu hänger i Kungsholms kyrka i Stockholm; kopian skänktes 1922 genom en insamling på akademiskt håll i Sverige på initiativ av prof. Johan Bergman. Högst uppe på vinden ligga två fängelse-rum, vari under den ryska tiden studenter för politiska förbrytel-ser, men vanligast för fylleri o. a. dylika förseelser, höllos inspär-

rade. Väggarne äro fullklottrade med teckningar, verser, namn m. m.

Från universitetets mittparti utgå bakåt två flyglar. Mellan dem ligger som en fristående byggnad universitetskyrkan. Såväl flyglar som kyrka uppfördes strax efter mitten av 1800-talet.

Stiga vi från universitetet uppför Domberget, komma vi till stadens vackraste promenadplats med rika planteringar och en tilltalande utsikt över staden. Här uppe befinna sig flera akademiska institutioner. Domruinens minst skadade del inreddes i början av 1800-talet vid universitetets reorganisation till universitetsbibliotek, och som sådant tjänstgör det ännu, gammaldags vackert i det inre, men givetvis tämligen opraktiskt, utan egentlig läsesal. Åtminstone på min tid satt man vid långa bord och kunde röra sig tämligen fritt inom en stor del av biblioteket. Universitetet återfick vid fredsslutet med Ryssland hela sitt bokbestånd; överhuvud taget återställde ryssarna med berömvärd korrekthet så gott som allt, som bortförts från universitetets institutioner. Domruinen misspyrades av ett vattentorn.

Bland andra byggnader uppe på Domberget må nämnas observatoriet från början av 1800-talet, pittoreskt, men otidsenligt, och Anatomicum, en mycket anslående halvcirkelformig byggnad, i vars mittparti — som är samtidigt med observatoriet, men vars övriga delar härröra från tiden strax efter 1800-talets mitt — den amfiteatraliskt anordnade föreläsningssalen är belägen.

De flesta av universitetsinstitutionerna ligga i närheten av universitetet och Domberget, så t. ex. den vackra botaniska trädgården med synnerligen smakfulla byggnader från början av 1800-talet.

Strax sydväst om universitetet befinner sig Stora Torget, i form av en långsträckt fyrkant sträckande sig genom några kvarter ned till Embach. I fonden ses rådhuset, uppfört i slutet av 1700-talet i klassicistisk stil. De flesta av byggnaderna vid torget äro i rysk nyantik från början av 1800-talet. Torget fortsattes vid Embach av en egenartad stenbro med två stenportar. Bron uppfördes av Katarina II i slutet av 1700-talet som nödhjälpsarbete efter den stora branden.

En egenartad anblick erbjuda de ett stycke öster om Stora Torget belägna s. k. hallarna, en envåningsbyggnad, upptagande ett helt kvarter och med en runtgående pelargång. Hela byggnaden är full av butiker av olika slag, och härutanför rådde ett

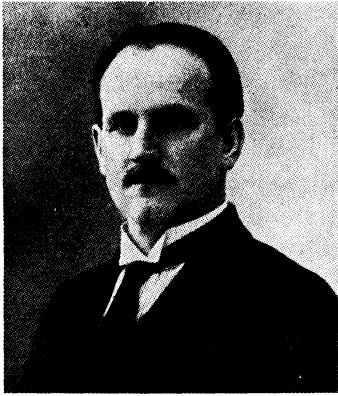
rörligt liv — bl. a. såg man i stor utsträckning bönderna med sina vagnar hålla utanför.

Liksom i Uppsala den öster om Fyris belägna delen innehåller få offentliga byggnader, är den på norra sidan av Embach belägna delen av Dorpat föga märklig i fråga om byggnader av allmän karaktär. Här lågo dock bl. a. veterinärinstitutet och två regementen.

Det som i hög grad satte sin prägel på det akademiska livet var de många nationaliteterna, som voro företrädda bland de akademiska lärarna. Man hade stundom en känsla att vara på en internationell kongress, där språken surrade om varandra. Man hörde utom estniska och tyska ofta ryska, finska, svenska, stundom franska och engelska m. m. Inom den humanistiska fakulteten (den kallades fakultet, ej som i Sverige sektion) funnos under min första termin ester, tyskalter, rikstyskar, finländare, svenskar, en österrikare, en ungrare, en schweizare, en fransman. Vi svenskar föreläste och undervisade överhuvud taget på tyska. Fakultetsförhandlingarna fördes dels på estniska, dels på tyska; de förekommo ofta och voro i regel ganska långa, vilket, när estniskan användes, blev tämligen prövande för dem av utlänningarna, som i likhet med undertecknad icke behärskade detta språk.

Det är ett rikt galleri av lärarpersonligheter, som träder fram för min syn, när jag tänker tillbaka på Dorpatåren.

Ser jag först på mina kolleger inom den filosofiska fakulteten, fanns där endast en kvar från den ryska tiden, den jag skulle tro c:a 75-åriga slavisten L. Masing av en känd tysk-baltisk släkt, en älskvärd åldring, som ansågs ha gjort en icke obetydlig vetenskaplig insats, men som påstods vara alltför litet fordrande i sitt ämne. Bland de äldre märktes vidare M. J. Eisen, trots sitt tyska namn av estniskt ursprung. Han hade egentligen varit präst, bl. a. amiralitetspastor i Kronstadt, men hade samtidigt utfört ett enormt insamlingsarbete av estnisk folklöre — hans samlingar tillhöra de största, som någon enskild man i världen hopbragt — och därför hedrats med en personlig professur i estnisk folkminnesforskning. Han var en prydlig gammal herre och liksom Masing mycket älskvärd. Även han ansågs lätt i tentamen; när han vid min första examination närvar som bisittare — det skulle alltid finnas en sådan — ansåg han, att jag var alldeles för krävande, då jag använde två timmar, en i Sverige ingalunda ovanlig tid. Bland esterna gjorde professorn i pedagogik,

Prof. P. Pöld, kurator för universitetet 1911—1925.

Prof. J. Köpp, prorektor och senare rektor för universitetet, slutligen biskop.

P. Pöld, det starkaste intrycket. Han var en man i sina bästa år med ett mycket fint utseende; en sällsynt livlig intelligens präglade hans ansiktsuttryck. Han hade varit läroverkslärare och var den, som hade största förtjänsten av universitetets reorganisation, varför han utsågs att bekläda dess högsta befattning, posten som kurator. Sedan universitetets organisation stabiliserats, överläts emellertid kuratorns befogenheter alltmera på rektorn, och så småningom indrogs befattningen. Pöld gick ett tragiskt öde till mötes; han och ett par andra medlemmar av hans mycket talrika familj avledo i en tyfusepidemi år 1930. Utom de tre nämnda hade åtskilliga andra av fakultetens ledamöter gått bort före världskriget, bl. a. den lärde schweizaren Wilhelm Wiget, professor i germansk filologi, vilken jag kände redan från hans tid som universitetslektor i tyska språket i Uppsala (W. blev efter Dorpat-åren professor i Zürich).

Bland esterna förtjänar utom Eisen och Pöld nämnas professor i estnisk och allmän litteraturhistoria G. Suits, en sympatisk man med fint utseende, själv en av Estlands främsta författare. Suits var en varm vän till Sverige, vars språk han, som vistats länge i Finland, väl behärskade. Hans finskfödda maka tjänstgjorde en tid som lektor i finska vid universitetet. Båda ha i år räddat sig över till Sverige.

De flesta av fakultetens ledamöter voro jämförelsevis unga män, ännu icke fyllda fyrtio. Ett egendomligt sammanträffande gjorde, att ungefär halva antalet professorer hade samma fö-

delseår: 1885 (jag var tre år yngre än de och därmed vid mitt tillträde den yngste i fakulteten). Utom Wiget hörde till denna årgång folkloristen Walter Anderson, född i Ryssland, men av tysk-baltiskt ursprung, en försynt och inte så litet originell man, med utseende som en kammarlörd, en i sitt fack mycket framstående vetenskapsman, men därutänför häpnadsväckande mångsidigt orienterad, vilket visade sig bl. a. däri, att han föreläste i fornfranska och skrev avhandlingar rörande arabiska myntfynd från vikingatiden i Estland. Till samma årgång hörde bl. a. också österrikaren W. Schmied-Kowarzik, professor i filosofi, som gärna deklamerade modern tysk poesi, professorn i indoeuropeisk språkforskning tysken E. Kieckers, som trots sina framstående meriter i fråga om indoeuropeiska ordrötter hade ett brett gemyt, och vidare de båda framstående finländarna historikern A. R. Cederberg och professorn i östersjöfinska språk L. Kettunen, båda nu professorer i Helsingfors; bägge ha haft en grundläggande betydelse för sina respektive ämnen vid Dorpats universitet. Cederberg, vars ämne låg nära mitt, hörde givetvis till mina närmaste personliga vänner; hans fina och sympatiska maka, nu bortgången, var av rikssvenskt ursprung, brorsdotter till utrikesministern A. Lagerheim. Bland andra 85-or må nämnas en rikssvensk, professorn i konst-historia Helge Kjellin, en studievän till mig från ungdomsåren i Uppsala, som utförde ett mångsidigt, högt skattat arbete vid Dorpats universitet, där han lade en bred grundval för studierna i sitt fack.

Utänför filosofiska fakulteten äro främst att nämna universitetets rektor, professorn i invärtes medicin H. Koppel, en äldre man, och prorektorn, professorn i praktisk teologi, sedermera biskopen J. Köpp, båda vänliga och förtroendeingivande; den senare har nyligen lyckats undkomma till Sverige.

Inom den teologiska fakulteten fanns en professor kvar ifrån den ryska tiden, tysk-balten A. von Bulmerincq, g. m. en Stiernhielm, direkt ättling till skalden, en god kännare av gamla testamentets exegetik, vilken under bolsjeviktiden genomgått hårda öden. Bland teologerna märktes också H. B. Rahamägi, professor i systematisk teologi, senare biskop, invigd av Nathan Söderblom.

Juridiska fakulteten hade några mycket markanta personligheter. Här funnos flera ryssar, som räddat sig undan revolutionen. Stundom mötte man en äldre herre med långa smala mustascher och nästan fotsid rock samt skärmmössa, en herre, som sällan sågs

tala med någon. Han hette E. Berendts och hade varit en hög rysk ämbetsman, anhängare och försvarare av Bobrikoffs Finlandspolitik, vilket förklarade, att finländarna ej gärna sökte hans sällskap. Nu var han professor i finansrätt i den lilla estniska universitetsstaden och förde ett stilla liv. Universitetets kanske ståtligaste professor var också en rysk jurist, J. Filippov, lång, smärt, med ett vackert, pipskäggytt ansikte. Han uppgavs vara av kaukasiskt ursprung och hade varit stormrik och levat som privatlörd; nu föreläste han nationalekonomi. En fängslande uppenbarelse var också professorn i förvaltningsrätt, ungraren Stephan von Csekey, en ung elegant världsmän, som vid mycket högtidliga tillfällen skrudade sig i magyarisk adelsuniform med plymförsedd pälsmössa, sobelbrämad kappa och stövlar samt värja. Till juridiska fakulteten hörde, som nämnt, också svensken Andreas Bjerre, professor i straffrätt. Denne märklige, både vetenskapligt och litterärt högt begåvade man, låg under mina Dorpatår nästan ständigt sjuk — den kraftige mannens lungor hade angripits — men ehuru med ständig feber reste han i droska till universitetet och höll sina föreläsningar. Bjerre var en mångintresserad man med självständiga synpunkter på olika problem, och hans intressen delades av hans vackra och även i inre avseenden ovanligt förnämliga maka, född friherrinna Bennet. Ofta satt jag vid Andreas Bjerres sjukbädd, oförgätliga stunder, där olika problem ventilerades. Bjerre höll vid denna tid på med sitt märklige arbete »Bidrag till mordets psykologi», vilket rönt stor uppskattning och översatts till flera språk. Bjerre dog, som nämnt, 1925, och hans maka följde under tragiska omständigheter, sviter av olycksfall, ganska snart efter.

Medicinska fakulteten ansågs ovanligt stark — den hade också traditioner, i det att den under tsartiden var Rysslands förnämsta — och här funnos några äldre professorer, som hade haft anseende i det gamla Ryssland, men som nu levde i landsflykt. Av esternas egna var det främsta namnet den kämpastore A. Paldrock, professor i hud- och könssjukdomar, en internationellt ryktbar forskare. Framstående ansågs också tyskbalten E. Masing vara, professor i

Prof. Stephan von Csekey i magyarisk adelsuniform.

praktisk medicin, en smärt man med fint utseende; M. hade en mycket stor praktik.

Från den matematisk-naturvetenskapliga fakulteten nämner jag den lille trevlige finnen Y. Kauko, professor i teknisk kemi, nu professor vid Tekniska högskolan i Helsingfors, min ridkamrat.

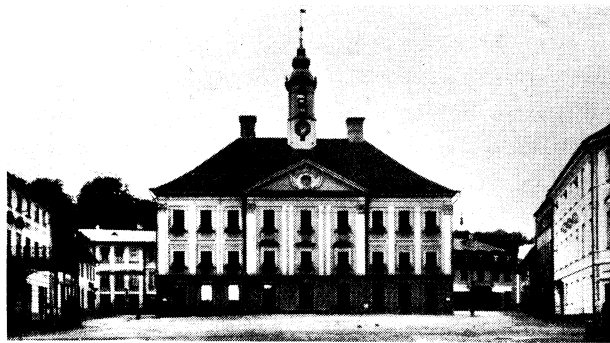
Det arbetades strängt vid universitetet. Icke blott att undervisningsskyldigheten var den dubbla mot vid svenska universitetet, man märkte, att man levde i en ung stat, som sjöd av arbetslust och där mycket fanns att organisera. Den arkeologiska institutionen var tillsammans med flera andra, t. ex. den geologiska, inrymd i en särskild byggnad, som låg ganska långt borta ifrån universitetet, och där höllos de arkeologiska föreläsningarna. Redan Tallgren hade i stort ordnat upp institutionen. Dock återstod givetvis en hel del att skapa nytt. Så lät jag en svensk expert, som tillkallades, konservatorn vid Statens Historiska Museum i Stockholm Erik Sörling, inrätta en konserveringsanstalt. Institutionen rymde Estlands största arkeologiska samlingar (till detta förhållande bidrog, att den äldsta arkeologiska sammanslutningens, Gelehrte Estnische Gesellschaft, samlingar voro deponerade där); senare ha dessa förlagts till det straxt intill Dorpat belägna slottet Raadi (Rathshof), vilket vid den tysk-baltiske ägarens flykt 1918(?) indrogs till staten och gjordes till museum för konst och kulturhistoria.

Föreläsningarna i arkeologi voro livligt besökta, c:a 50 personer pr termin. Delvis berodde detta jämförelsevis höga antal på den kloka förordningen, att alla historiestuderande måste taga en för-examen i arkeologi. Men delvis berodde det också på, att arkeologien i Estland, vilket ju i historisk tid aldrig varit fritt, uppfattades som ett i eminent mening nationellt ämne. Och en mindre bundenhet till bestämda skolämnen än i Sverige för blivande lärare gjorde, att arkeologien ofta kunde tagas med i examen.

Av studenterna har jag det gynnsammaste minne. De levde under svårare förhållanden än våra svenska, många måste skaffa sig biinkomster under studietiden, många fingo ofta avbryta studierna för att tillfälligtvis taga plats, och levnadsstandarden fick ofta bli den enklast möjliga. Men det arbetades med en otrolig energi. Och ingen tvekan kan råda, att esterna äro ett vetenskapligt högt begåvat folk. Det dröjde icke länge, innan en rad framstående inhemska forskare växte upp inom olika fack.

Emellertid saknades icke nöjen som avbrott i arbetet. Tillställningarna voro emellertid i regel enkla; det bjöds mest på té och en

uppsjö av bakverk och tårter, ett arv ifrån den ryska tiden, vari Ostbalticum excellerade. Studentkorporationerna inbjödo stundom akademiska lärare till trevliga festligheter. Maskerader voro i Dorpat ett omtyckt nöje. I huvudsak dansades givetvis samma moderna danser som överallt i världen. Men ännu kunde man få se en eldig mazurka dansas, och en typiskt östeuropeisk dans, vingerka, var vanlig. Då på en större festlighet olika östliga danser hade presterats, gävo en av professorskan Bjerres döttrar i ett

Dorpat's rådhus.

föregående gifte, fröken Madeleine Hamilton, och jag en improviserad uppvisning i hambo, och denna dans blev sedan populär i Dorpat.

Sista april firades liksom i vårt land av studenterna i Dorpat med särskilda festligheter. På kvällen samlades man nere i staden och tågade så med fanor och bloss under sång förbi universitetet upp till ett utvidgat parti av vallgraven på Dombacken för att hälsa våren. Emellertid anlades icke först då studentmössan; den kunde bäras hela vintern. Utom en för alla studenter gemensam vitkullig sådan, närmast lik den finländska och den kring sekelskiftet vanliga svenska, hade de olika korporationerna sina speciella mössor i andra färger; varje korporation hade också sitt särskilda studentband.

Under mina Dorpatår förekom vid universitetet endast en större högtidlighet, den finländske presidenten L. Relanders besök i maj 1925 i sällskap med den estnische statsäldsten J. Jaakson, med ett vackert och värdigt mottagande i universitetets aula.

Vi, ett antal yngre akademiska lärare av olika nationaliteter, bildade en liten sammanslutning med damer, där vi hade myc-

ket trevligt. Utom dansaftnar arrangerade vi en och annan utfärd.

Vid universitetet fanns ett lektorat i svenska språket. Undervisningen hade tillkommit på initiativ av professor Bergman, som till att börja med själv kostnadsfritt ledde kurserna. 1922 upprättade emellertid Riksföreningen för svenskhetens bevarande i utlandet ett avlönat lektorat. Under min tid innehades lektoratet av uppsaliensaren fil. mag. Erik Forssell, som hade ett stort auditorium och med mycken skicklighet och nit skötte undervisningen. Tyvärr drabbades denne sympatiska och i Dorpat mycket omtyckte man efter hemkomsten av en svår sjukdom, vilken bröt hans bana. Bergman, som i Dorpat utträttade mycket för svenskhetens sak, tog även initiativ till s. k. svenskaaftnar, vid vilka utom eleverna i svenska även andra intresserade närvaro. Sammanträdena, vilka voro talrikt besökta, ägde rum några gånger i terminen med föredrag, deklamation och sång, allt på svenska, på programmet. En oförgätlig kväll var, när vår kända landsmaninna, förutvarande föreståndarinnan för Statens Normalskola, Mathilda Widegren dök upp just en dag, då vi skulle ha en svenskaafton, och fullständigt oförberedd och efter att ha rest hela natten höll ett föredrag om sin väninna och seminariekamrat Selma Lagerlöfs ungdom och ur minnet reciterade otryckta ungdomsdikter av den stora författarinnan. Den lilla obetydliga Mathilda med den strålande intelligensen, den betvingande humorn och det slösande rika hjärtat tog alla med storm.

Till undervisningen i arkeologi hörde även ledningen av utgrävningar. Den intressantaste, om jag gjorde, var vid den strax söder om Peipus alldeles intill ryska gränsen belägna orten Izborsk, där enligt den gamla ryska krönikan en broder till Rurik, det ryska rikets grundläggare, strax efter 800-talets mitt slog sig ned. Några säkra spår av de svenska vikingarna lyckades vi tyvärr icke påträffa, men undersökningen var i flera avseenden givande och var även intressant genom de inblickar, den gav i den därvarande befolkningens liv. Denna är helt rysk och lever mycket primitivt. Vi grävde dels i själva Izborsk, dels vid en by därutånför. Här voro vi — 6 damer och 9 herrar — inkvarterade i ett enda stort rum — något annat kunde ej uppbringas — som vi avdelade med skynken i en herr- och en damavdelning. Vi lågo på fårfällar, vilka hade åtskilliga icke alltför angenäma innevärnare. Bordsattiraljen bestod huvudsakligen av tékoppar och -fat samt skedar, varför vi åto med pinnar, som vi kretade till. Dieten

bestod av bröd, smör, ägg, mjölk och, trots att det var i slutet av maj och början av juni, kräftor så mycket vi önskade (någon särskild kräfttid existerade ej). Trakten vid Izborsk är vacker, rikt kuperad.

* * *

Fruktansvärda äro de öden, som under de ryska och tyska ockupationerna drabbat mina vänner i Estland. Många ha måst sätta livet till, flera helt säkert efter en omänsklig behandling, andra sitta i fängelse, andra åter ha deporterats och gått en oviss framtid till mötes, många ha sett sig berövade all egendom och ställda utan uppehållsmöjligheter; blott ett fåtal ha lyckats rädda sig till andra länder. Men med det mod och den sega energi, som känneteckna det estniska folket, skola alla hårda ut så länge det står i mänsklig makt, och för de överlevande skall dock en gång helt visst en morgondag åter randas, då det estniska universitetet åter skall blomstra i fredens hägn till välsignelse för detta folk, som med begåvningens och duglighetens rätt i fullaste grad kan göra anspråk på att få bilda en fri och självständig stat.